

SIA "Enefit"

Roberta Hirša iela 1, Rīga, LV-1045

e-pasts: info@enefit.lv

martins.vancans@enefit.lv

SIA "Ignitis Latvija"

Gustava Zemgala gatve 74A, Rīga, LV-1039

e-pasts: info@ignitis.lv

kristaps.muzikants@ignitis.lv

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijai

Ūnijas iela 45, Rīga, LV-1039

E-pasts: sprk@sprk.gov.lv

Rīga, 2024. gada 6. decembris

Nr. LE-JUH-5/470

Par konsultāciju dokumentu par grozījumiem Tīkla kodeksā elektroenerģijas nozarē

SIA "Enefit" (**Enefit**) un SIA "Ignitis Latvija" (**Ignitis**) ir iepazīnušies ar Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas (turpmāk – **Regulators**) interneta vietnē publiskoto konsultāciju dokumentu par grozījumiem Tīkla kodeksā elektroenerģijas nozarē (turpmāk – **Grozījumi**). Dokumentā Regulators lūdz ieinteresētās personas sniegt priekšlikumus un komentārus par Grozījumu projektu, iesniedzot tos rakstveidā līdz 2024. gada 5. decembrim. Ar šo Enefit un Ignitis vērš Regulatora uzmanību uz šādiem Grozījumu aspektiem.

1. Saskaņā ar Eiropas Komisijas 2017. gada 23. novembra Regulas (ES) Nr. 2017/2195, ar ko izveido elektroenerģijas balansēšanas vadlīnijas (turpmāk – **EBGL**) 44. panta 2. punktā noteikto, katra attiecīgā regulatīvā iestāde nodrošina, ka pozitīvu vai negatīvu finansiālo rezultātu par balansēšanu primāri sedz tīkla lietotāji, nevis balansēšanas pakalpojuma saņēmēji (turpmāk – **BPS**). EBGL 44. panta 3. punkts paredz izņēmumu, nosakot, ka pārvades sistēmas operatoram (turpmāk - **PSO**) ir tiesības izstrādāt priekšlikumu papildu norēķinu mehānismam, kuru piemēro BPS. EBGL norāda uz to, ka papildu norēķinu būtu vēlams panākt ar iztrūkuma cenu noteikšanas funkcijas ieviešanu.

Ja šis ieteikums netiek izmantots, tas priekšlikumā ir jāpamato. Ievērojot to, ka Grozījumi tiek balstīti uz šo izņēmuma iespēju, tiem ir jāsaturot pienācīgs un saprotams pamatojums. Pamatojot ar to, ka *balansēšanas jaudu izmaksas kļūs svārstīgas un grūti prognozējamas, un attiecīgi šo izmaksu atgūšana caur pārvades pakalpojumu tarifu vairs neatbildīs situācijai*, šīs augsta riska izmaksas, izmantojot PSO regulēšanas iniciatīvas prerogatīvu, tiek piedāvāts novirzīt uz BPS, faktiski liekot tās iecenot elektroenerģijas tirdzniecības cenā. Tajā pat laikā, vienīgais, kura rīcībā ir dati, saskaņā ar kuriem šobrīd ir iespējams izdarīt izmaksu jebkādu prognozi, ir PSO. PSO rīcība (piemēram, lieljaudas BESS uzstādīšana, iztrūkuma cenas noteikšana u.c. rīki) ir arī

izšķirošā, lai balansēšanas jaudu izmaksas būtu iespējami zemas. Šādā situācijā PSO un regulatoram ir pienākums izvēlēties risinājumu ar vismazāko negatīvo ietekmi uz tirgus dalībniekiem.

Proti, ir jābūt papildus mehānismam – likumā ietvertai tiesību normai, saskaņā ar kuru faktiskās balansēšanas jaudu uzturēšanas izmaksas BPS var nemodificējot un nepieņemot papildu riskus nepastarpināti attiecināt uz elektroenerģijas galalietotāju (*pass-through clause*), kā rezultātā elektroenerģijas galalietotāju ietekmētu tikai minimāli iespējamais slogs saistībā ar balansēšanas jaudu uzturēšanas izmaksām. Attiecīgās izmaiņas vispārsaistošos normatīvajos aktos, ciktāl mums tas ir zināms, netiek virzītas. **Lūdzam lemt par Grozījumiem tikai tad, ja vienlaikus tiek virzīts papildinošs regulējums attiecībā uz *pass-through clause*, ietverot to, piemēram, Elektroenerģijas tirgus likumā.**

2. Jautājums par elektroenerģijas tīkla balansēšanas jaudas uzturēšanas maksas noteikšanu šobrīd tiek apspriests visu triju Baltijas valstu regulatoru diskusijās ar elektroenerģijas tirgus dalībniekiem. Taču katrā no valstīm ir iecerēts atšķirīga mehānisma un atšķirīgu seku uz tirgus dalībniekiem modelis, un tos vieno tikai kopīga vēlme vairs neiekļaut šīs izmaksas pārvades sistēmas operatoru tarifos.

Igaunijā izmaksu alokācija ir iecerēta, balstoties tikai uz BPS klientu elektroenerģijas patēriņa portfeļa apjomu, atšķirībā no Latvijas un Lietuvas. Vēl būtiskāk, pārvērtējot iepriekš pieņemto lēmumu, Igaunijā tiek izskatīts to papildinoša normatīvā akta projekts, ar kuru tiktu pieņemts arī iepriekš minētais *pass-through clause*.

Savukārt, Lietuvā iepriekš minētais *pass-through clause* nav aktuāls, jo balansēšanas jaudas uzturēšanas izmaksu sloga ieviešana tiek plānota pakāpeniski un no 2026. gada – 30% izmaksu attiecinot uz BPS tikai 2026. gadā, 60% - 2027. gadā un 100% - 2028. gadā. Faktiski, atšķirībā no Latvijas un Igaunijas, Lietuvā šo izmaksu ietekme uz tirgus dalībniekiem - BPS un galalietotājiem šādā scenārijā būs minimāla. Vēršam uzmanību uz to, ka iepriekš minētā atšķirība starp izmaksu pārņemšanas ieceri Latvijā un Lietuvā jau šobrīd atspoguļojas elektroenerģijas tirgus cenu atšķirībās Latvijā un Lietuvā, lai gan desinhronizācija no BRELL notiks vienlaicīgi. Proti, Latvijā publiskoto priekšlikumu un ieteikuma tirgotājiem pārskatīt elektroenerģijas piedāvājuma izcenošanas principus rezultātā tirgotāju uzcenojumi, piemēram, publiskajos iepirkumos Latvijā biržas cenas produktiem kopš oktobra otrās puses ir paaugstinājušies par 4 - 8 EUR. Turpretī Lietuvā tie ir saglabājušies nemainīgi.

Šis apstāklis, savukārt, jau šobrīd ietekmē elektroenerģijas lietotājus, īpaši – industriālos ražotājus un attiecīgi arī to konkurētspēju, jo maksa par elektroenerģijas veido nozīmīgu daļu no viņu saražotās produkcijas gala cenas. Ievērojot iepriekš minēto, netiek ievērots EBGL 44. panta 1. punkta g) apakšpunktā minētais, kas paredz, ka norēķinu mehānismiem ir jāveicina konkurence starp tirgus dalībniekiem. Pretēji, tā tiek ietekmēta nevienlīdzīgi, ja kādā no valstīm pastāv mehānisms precīza maksas apmēra attiecināšanai uz galalietotāju, savukārt otrā tiek prasīts cenot augstu risku.

3. Tā kā Igaunija, Latvija un Lietuva kopīgi iepērk frekvenču rezerves un elektroenerģijas tirgus integrācijas līmenis Baltijas valstīs ir ļoti augsts, papildu izmaksas var diskriminēt Latvijas BPS, jo uz tiem attiecinātais finanšu risks būtu lielāks kā uz kaimiņvalstu BPS.

4. Bez tam, Latvijas BPS starpā ir tirgus dalībnieki ar dažādu kapitāla izcelsmi, tā pieejamību, portfeļa struktūru, tirgus varu, ražošanas aktīvu apjomu Latvijā un citās valstīs u.tml. Atšķirīgo situāciju dēļ uz katru no tiem pārliktais balansēšanas jaudu uzturēšanas izmaksu risks atstātu atšķirīgu ietekmi, visvairāk ietekmējot tirgū nesen ienākušus BPS, kuru aktivitāte, savukārt, pēdējos gados veicināja konkurenci elektroenerģijas tirgū. Enefit un Ignitis piekrīt, ka balansēšanas jaudu izmaksas kļūs svārstīgas un grūti prognozējamas, taču **nav pamatoti tās pārlikt uz BPS, kurus turklāt tās skars ar atšķirīgu individuālu ietekmi.**

5. Elektroenerģijas tirgū ir plaši izplatīti vairāku gadu elektroenerģijas tirdzniecības līgumi. Grozījumiem ir jāparedz risinājums attiecībā uz balansēšanas jaudas uzturēšanas izmaksu attiecināšanu uz iepriekš noslēgtiem un pēc Grozījumu spēkā stāšanās joprojām spēkā esošiem elektroenerģijas fiksētās cenas līgumiem. Proti, šajos līgumos pielīgtā elektroenerģijas cena neiekļauj un nevarēja iekļaut Grozījumu projektā iekļauto BPS pienākumu segt pārvades sistēmas operatoram radušās balansēšanas jaudas uzturēšanas izmaksas. Tādējādi Grozījumi, radot papildus (neprognozējamas) izmaksas BPS, ir vērsti uz to, lai radītu BPS tiešus zaudējumus.

Neparedzot šiem līgumiem tiesiski noteiktu risinājumu, Regulators pārkāpj tiesiskās paļāvības principu, kas ir saistīts ar tiesiskās drošības principu un nodrošina tā pieprasīto stabilitāti, aizliedzot nekonekventu valsts rīcību. *Šā principa pamatā ir ideja, ka indivīds var paļauties uz to, ka valsts rīkojas tiesiski un konsekventi, savukārt valstij ir jāaizsargā tai dāvētā uzticēšanās. Tiesiskās paļāvības principa pastāvēšana ir saistīta ne tikai ar uzticēšanos valsts varai, bet arī ar tiesību normu adresātu rīcības brīvības īstenošanas iespējām. Tiesiskās paļāvības princips aizsargā personas reiz iegūtās tiesības, t.i., persona var paļauties uz to, ka tiesības, kas iegūtas saskaņā ar spēkā esošu tiesību aktu, noteiktā laika posmā tiks saglabātas un īstenotas.*¹

Lūdzam iekļaut Grozījumos risinājumu attiecībā uz elektroenerģijas fiksētās cenas līgumiem, kuri noslēgti līdz Grozījumu pieņemšanas brīdim un kuru spēkā esamības termiņš ir ilgāks par brīdi, kad tiktu piemērota balansēšanas jaudas uzturēšanas maksa.

6. Līgumu noslēgšana elektroenerģijas patērētājiem (galalietotājiem) visbiežāk ir aktuāla pirms ziemas sezonas iestāšanās. Proti, elektroenerģijas galalietotāji, kuru biznesa modelim piemērotākie ir vismaz 12 mēnešu fiksētās cenas līgumi, piedāvājumus piegādēm, piemēram, 2026. gadā vēlas saņemt 2025. gada rudenī. Vadoties pēc Grozījumos ietvertā, šajos piedāvājumos tiktu ietverts uzcenojums, kurš iever vēsturiski novērtētus riskus, kas atspoguļo PSO 2025. gada sākumā publicēto balansēšanas jaudas uzturēšanas maksas prognozi. Visefektīvāk šo problēmu atrisinātu *pass-through* metodes piemērošana, nosakot par tirgotāja pienākumu nevis iecenot risku piedāvājumā, bet attiecināt tādu maksu, kura atbilst piegādes laikā esošām faktiskajām izmaksām.

7. Lūdzam precizēt Regulatora nostāju attiecībā uz balansēšanas jaudu faktiskās uzturēšanas maksas pārnesi uz elektroenerģijas galalietotāju, to atsevišķi norādot galalietotāja rēķinā, atbilstoši PSO publicētajam balansēšanas jaudas uzturēšanas cenas prognozes apmēram. No vienas puses,

¹ Satversmes tiesas 2021. gada 28. maija lēmuma lietā 2020-52-01 13.2. punkts.

Grozījumos ievertais cenu prognozes publicēšanas princips ļauj pieņemt, ka tā viens no mērķiem ir padarīt īstenojamu maksas attiecināšanu, ja elektroenerģijas tirgotājs un lietotājs par šādu iespēju ir vienojušies. No otras, projekta paskaidrojošajā dokumentā šādas norādes nav. Būsim pateicīgi par skaidri paustu viedokli.

8. Grozījumi paredz izteikt jaunā redakcijā Tīkla kodeksa elektroenerģijas nozarē 90.²⁶ punktu, pēc būtības paredzot noteikt BPS saistību izpildes nodrošinājumu ne tikai par maksājumiem par balansēšanas pakalpojumu, bet arī par balansēšanas jaudas uzturēšanu un administrēšanu. Šāds regulējums ir **pretrunā Elektroenerģijas tirgus likumā noteiktajam** – ir ārpus likumā noteiktā saistību nodrošinājuma tvēruma. Proti, Elektroenerģijas tirgus likums (37. panta ceturtā daļa) nosaka, ka pārvades sistēmas operators var pieprasīt garantijas no balansēšanas pakalpojuma saņēmējiem, lai nodrošinātu maksājumus par balansēšanas pakalpojumu, bet ne par balansēšanas jaudas uzturēšanu un/vai administrēšanu. Lūdzam izslēgt no projekta šo normu.

9. Grozījumu projekts paredz iekļaut Tīkla kodeksā elektroenerģijas nozarē jaunu 4.15. apakšnodaļu "Administratīvās izmaksas". Nodaļas saturs norāda uz BPS pienākumu maksāt PSO "administrēšanas maksu", savukārt nosaukums min administratīvās izmaksas. Lūdzam ievērot konsekvenci, precizējot, vai iecerētā maksa ir administrēšanas maksa vai administratīvās izmaksas, un kas tieši tajās ietilpst. Bez tam, no Grozījumiem nav skaidrs, kad iecerēta šīs maksas spēkā stāšanās. Pašreizējā redakcija norāda uz spēkā stāšanos līdz ar lēmuma par Grozījumiem pieņemšanu. Lūdzam precizēt, vai līdz jaunā modeļa ieviešanai šo maksu nesedz PSO tarifā iekļautais.

Rezumējot, Grozījumos ietvertais neatbilst EBGL 44. panta 3. punktā noteiktajam, neievēro samērīguma principu, ir ekonomiski nepamatots un pārkāpj tiesības uz īpašumu, nenodrošina vienlīdzīgu attieksmi, pārkāpj tiesiskās paļāvības principu, nesatur pietiekamu ekonomisko pamatojumu un neliecina, ka būtu detalizēti apsvērti alternatīvi risinājumi.

Aicinām pirms lēmuma par Grozījumiem pieņemšanas tos izvērtēt atkārtoti un ceram uz veiksmīgu sadarbību Latvijas elektroenerģijas tirgus attīstībai nozīmīgos jautājumos arī turpmāk.

Ar cieņu,

SIA "Enefit" vārdā

Valdes priekšsēdētājs

Mārtiņš Vancāns

SIA "Ignitis Latvija" vārdā

Valdes loceklis

Kristaps Muzikants